

Å leve med GLAUKOM

Utgave 2 2022, årgang 23 - Medlemsbladet til Norsk Glaukomforening

- Ikke gå og lure!

Side 3-5

Avslører tårer glaukom?

Side 12

Fullt hus i Oslo

Side 14

Ingvild Kjerkol svarer

Side 8-9

Førerkort og simulator

Side 11

En intens og lærerik uke!

Noen uker er helt spesielle. I år var det uke 34. Den ble intens, lærerik og svært interessant. Krydret med flinke og kloke personer, spennende nyheter, viktige diskusjoner og godt samspill. Idag deler jeg min dagbok fra uke 34.

Mandag 22. august

Jeg deltar i et par timers digitalt møte med Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet («BUF-dir»). Omkring 66 prosent av foreningens inntekter kommer fra BUF-dir, etter årlig søknad. I 2021 tilsvarte det NOK 818 351. Summen vi får er avhengig av blant annet antall medlemmer, antall likepersoner, antall likepersonaktiviteter, og at vi har en likepersontelefon. Vi fikk viktig, oppdatert informasjon om forskrifter og regler.

Tirsdag 23. august

Et raskt møte med styremedlem Mette for å planlegge folkemøtet i Ålesund 13. sept. Så styremøte. Noen møter opp fysisk, de andre på Teams. Det går greit og sparer oss for både tid og reisekostnader. Vi går gjennom alle høstens aktiviteter, status økonomi og diskuterer foreningens langsiktige fremtid. Hvordan skal vi organisere oss for best å oppfylle foreningens formål, medlemmers behov og økonomiske rammer? Alle både lytter aktivt og gir innspill.

Onsdag 24. august

Vi gjennomfører årets første likepersonkurs med seks likepersoner. Tidligere øyesykepleier Anne-Kristine Gudmestad, Trondheim, deler sine viktige erfaringer og tips. Det er alltid noe nytt å lære. Vi diskuterer likepersonens rolle og mulige oppgaver i vår forening. Noen ringer rundt til nye medlemmer eller tar kontakt med politikere, andre reiser rundt og deler ut informasjonsmateriell, eller står på stand i et kjøpesenter. Hver og én bidrar på sin måte. Slik skal det være i en frivillig organisasjon!

Torsdag 25. august

Folkemøte på Litteraturhuset i Oslo. Godt synlige annonser i Aftenposten. Over 100 personer i alle aldre kom denne varme, fine sensommerdagen

for å lytte til øyelege Anne Marie Hagem, som til daglig arbeider på Ullevål. Så vel lys som lyd fungerte bra i den store salen! (Ja, det er viktig) Vi delte ut brosjyrer om arvelig glaukom og i pausen ble det servert kaffe og smågodt. Etter pausen kom det mange spørsmål fra salen, blant andre: Hvor farlig er blødning ved operasjon? Hvordan påvirker grønn og grå stær hverandre? Hva er blodtrykkets betydning for synsnerven? Anne Maries svar finner du på side 15.

Charlotte Deijenberg
Leder, Norsk Glaukomforening

Fredag 26. august

Tidlig om morgenen leverer jeg min hund, Victor, til et familiemedlem og kjører fra Bærum mot Gardermoen. Interoptik-kjeden har invitert oss til å delta på en intern messe på et hotell. Her skal alle Interoptiks butikksjefer velge ut hvilke briller de skal bestille fra brilleprodusentene. Jeg har aldri sett så mange briller på en gang! Midt i den store salen får vår forening en egen stand. Dette ble en flott mulighet for oss å spre informasjon om glaukom og om Norsk Glaukomforening i det norske optikermiljøet! Mye småprat, og mange brosjyrer ble delt ut. Jeg fikk oppdatert informasjon om blant annet briller med italiensk solcelleteknikk (!), om Bulbitech-maskinen som kan avsløre både øyesykdommer og nevrologiske lidelser, og om hjemmetonometer som du selv kan måle øyetrykket med.

Etter en intens uke med svært mange inntrykk, henter jeg etter hvert min lille hund, kjører hjem og puster ut på sofaen. Regnskapene får vente til over helgen!

Jeg ønsker dere alle et friskt og fint vinterhalvår!

Charlotte

ÅRSMØTE 28. MARS 2023

Norsk Glaukomforening arrangerer neste årsmøte 28. mars 2023 i Oslo. Nærmere informasjon om tidspunkt og sted/digital plattform vill etter hvert bli gitt på foreningens hjemmeside: www.glaukomforeningen.no
Alle hovedmedlemmer og familiemedlemmer har stemmerett. Hvis du selv ønsker å bidra som frivillig, eller vil foreslå noen annen, ta gjerne kontakt med valgkomité: Toralf Kaland, 957 23 878. Se også side 16.

Utgitt av:

Kontakt:
Telefon: 970 08 613
post@glaukomforeningen.no
Ansv. redaktør: C. Deijenberg
Redaksjonen/NGF står ikke ansvarlig for innholdet i annonsene

Forsidebilde: Tor Ulf Bygmester med kone Berit Elise Brenna. (Foto: C. Deijenberg)
Småbilder: Kjerkol:Heiko Junge/NTB, Oslo/Yina Chan, Tårer/Chris Harwood/Shutterstock/NTB og Førerkort/C. Deijenberg

Layout og trykk: HG Media
Opplag 2.200 – oktober 2022

TING TAR TID - «Saksbehandlingstiden hos Statsforvalteren oppleves uendelig lang for en gamling. Uakseptabel lang.»
(Foto: C. Deijenberg)

RÅD FRA EN SOM HAR LEVD EN STUND...

- Ikke gå og lure på om noe er i veien!

-Ikke gå og vente og lure! Snakk med fastlegen, få henvisning til øyelege, undersøk synet og få målt trykket!

Tor Ulf Bygmester (snart 77), Råholt, Eidsvoll, Viken fylke, har solid bakgrunn for sin sterke og klare oppfordring.

HER ER HANS HISTORIE:

Tor begynte sin befalsutdannelse i Forsvaret i 1964. Der var han blant annet troppsjef, transportoffiser, kompanisjef og stabsoffiser. De siste 15 årene frem til pensjonsalder, var han administrasjonssjef. Da data/EDB skulle innføres i forvaltningen trengte han databriller og synet måtte sjekkes.

- Optikeren konstaterte at trykket i ene øyet var veldig høyt og jeg ble sendt til en øyelege i Oslo forteller Tor. Legen skjønnte ikke hvorfor venstre øye var større enn det høyre. Kunne det kanskje være en svulst?

Fastlegeordningen fantes ikke på den tiden, så veien gikk til militærlegen, som var nevrolog. Han undersøkte Tor fra topp til tå, men fant ikke ut av årsaken. Ingen hadde da tenkt på, eller spurt noe om, glaukom. (Både Tors bestemor og tante hadde sykdommen.)

- Jeg jobbet og kjørte bil som vanlig helt til jeg ble pensjonist i 2003. Da fikk jeg mer tid til å tenke på meg selv og på øynene mine, husker Tor. ►►

DRÅPER I ALL HAST

Et besøk hos en ny optiker gav endelig et resultat.

- Han geleidet meg umiddelbart opp en etasje, hvor det fantes en øyelege. Jeg fikk raskt diagnosen glaukom, begynte med dråper og ble etter hvert operert i begge øynene på Ullevål, hos øyelege Turid Skei Tønset. Hun ga meg meget god informasjon!

I 2010 ble Tor medlem i Norsk Glaukomforening.

I dag tar han tre forskjellige øyedråper hver morgen og to hver kveld (Alphagan, Trusopt og Fixopost).

- De eneste bivirkningene jeg har er munntørrhet, og at jeg har gått litt opp i vekt.

ETT UTFALL – FØRERKORTET DRAS INN

I omkring ti år fikk Tor hver gang dispensasjon for førerkortet. Men ved en synskontroll med Esterman-test, ble det konstatert ett enkelt utfall innenfor 20 grader radius. Da sier nye regler at førerkortet skal inndras, og øyelegen var pliktig til å sende saken til Statsforvalteren. Etter flere klager er saken fortsatt ikke endelig avgjort. (Se separat artikkel neste side.)

BOBILFERIER OG «GUBBETRIM»

Tor har alltid vært en svært aktiv mann. Feriaturene har gått fra fiske og midnattssol i Lofoten til tur til Torghatten, vandring i Valdres, bobilturer i Moseldalen i Tyskland, toppturer på Los Christianos på Tenerife og strandturer i Kroatia.

Han er æresmedlem i Forsvarets seniorforbund avdeling Øvre Romerike, han skriver ofte innlegg i lokalavisen, har deltatt i kommunens elderråd i to perioder og går hver uke på «gubbetrim». Sammen med kona Berit Elise Brenna går han mange tusen skritt hver dag rundt Råholt og Skaubanen i Eidsvoll kommune, eller hvor de ellers måtte være på tur med bobilen.

SVARET BLE NEI

Så kom svaret fra Nasjonalt Klageorgan for helse-tjenesten. Ti måneders saksbehandling er ikke uvanlig, men Tor hadde flaks og fikk det litt raskere.

I brevet fra myndigheten står det blant annet:

«Helsekravet for synsfelt er klart. Du har to synsfeltutfall, der ett av disse ligger innenfor 20 grader. Et slikt utfall vil kunne medføre at du ikke er oppmerksom på hendelser utenom det begrensede området hvor du har festet blikket.

UT PÅ TUR - Glaukom er ikke til hinder for å gå flere tusen skritt per dag, her i Skaubanen, Eidsvoll. (Foto: C. Deijenberg)

I klagen har du flere innvendinger mot Estermanundersøkelsen. Lowerket er imidlertid basert på denne undersøkelsen, og derfor har vi tatt utgangspunkt i den i vurderingen vår.»

«Vi vurderer at synsfeltutfallene dine medfører en økt trafikksikkerhetsrisiko.»

«- Bedrøvelig lesing, sier Tor.»

- DET GÅR HELT FINT

For 1,5 år siden fikk også Berit glaukomdiagnosen. Hennes mor hadde den samme sykdommen i tillegg til grå stær og AMD.

- Det har gått helt fint. Jeg tar mine øyedråper på kvelden og har nå et øyetrykk på 11/12 mot 16/17 tidligere, sier Berit.

Hun har ikke opplevd at Tor har hatt praktiske problem med synet, og har for eksempel aldri vært bekymret eller redd for å sitte på når han kjører bobilen. Men etter at Tor nå strever med førerkortet har hun blitt mer vant med å selv kjøre «det andre hjemmet».

- Når jeg først har kommet i gang er jeg ganske god, smiler hun forsiktig og ser ertende bort på sin mann. ■

FØRERKORT:

KUN ESTERMAN-TEST SOM GJELDER

Etter en Esterman-test hos øyelegen, med bedrøvelig resultat, ble Tors sak sendt til Statsforvalteren. Denne skrev så til Politidistriktet at Tor ikke burde ha førerrett lengre. Fastlegen ble også informert.

Tor benyttet deretter retten til å uttale seg og klage på vedtaket, senest til Nasjonalt klageorgan for helsetjenester. Klagen ble datert 1. juli 2022. Nedenfor er noen utdrag fra Tor brev.

- Første gang jeg fikk dispensasjon av Fylkesmannen var i 2011, og fikk det regelmessig fram til 2018, for to år om gangen.
- I 2021 var jeg hos min optiker for å få nye briller, fordi jeg, som andre nærsynte gamlinger, blir mer og mer langsynt med årene. Samtidig spurte jeg om optikeren hadde anledning til å utferdige «Helseerklæring førerrett – syn» i forbindelse med fornyelse av førerkort. Det hadde vedkommende, og jeg ble grundig undersøkt og vedkommende fant at jeg fylte kravene helt. Vedkommende visste utmerket godt at jeg hadde grønn stær, og fant at synet var litt bedre nå, enn forrige gang jeg var og fikk briller. Forrige gang var i den perioden Fylkesmannen ga meg dispensasjon fra helsekravet. Med denne attesten fra optiker, fylte fastlegen ut sin anbefaling om fornyelse av førerkort kl C1E, slik som i tidligere år.
- Da jeg skulle fornye dette førerkortet 24. februar i år, sa fastlegen stopp. Min øyelege hadde informert ham om at jeg ikke fylte kravene og at han hadde rapportert dette til Statsforvalteren.
- Da startet «sirkuset» med anke til statsforvalteren og anke på nytt med ønske om at saken måtte sendes høyeste ankemyndighet, nemlig: Nasjonalt klageorgan for helse-tjenesten.
- Fikk brev fra Statsforvalter på Digipost, om at saken endelig er videresendt dit, med en begrunnelse for sitt avslag, og som ene og alene skyldes resultatet fra «Estermans metode» som skal være idiotsikker.
- Det som ikke betyr noe som helst i Statsforvalterens saksbehandling er at jeg i alle disse årene har fått dispensasjon innvilget, har kjørt skadefritt med både bobil

PÅ BOBILFERIE - Tor er svært takknemlig for at kona Berit kan kjøre bobilen. (Foto. C. Deijenberg)

- og personbil. Ikke en skramme på noen av bilene. Ikke har jeg vært involvert i såkalte nesten-uhell heller.
- Jeg fikk tips gjennom Norsk Glaukomforening (NGF) om at WAY trafikkskole på Lillestrøm hadde anskaffet to nye kjøresimulatorer. Jeg kontaktet skolen, og fikk gjennomføre en test i simulator med helt utmerket resultat, og la ved dette resultatet i min siste anke. Ifølge statsforvalteren var dette av uvesentlig betydning, da det er «Estermans test» som er avgjørende. Dette er bestemt fra EU, det er det de må forholde seg til. Sukk.
- Slik saken min står nå, må jeg flytte til Sverige for fortsatt å kunne beholde mitt førerkort. Det fordi vi i Norge, som ikke er medlemmer av EU, blindt følger EU sine direktiver. I Sverige derimot, som er medlemmer av EU, har de skjønt at «Estermans testmetode» ikke er så «idiotsikker». Til og med forskere har uttalt at denne testmetoden slettes ikke er så sikker som mange fagfolk tror og har lært at den er.
- Jeg har nå vært uten førerkort kl C1E siden 24. februar i år. Saksbehandlingstiden hos Statsforvalteren oppleves uendelig lang for en gamling. Uakseptabel lang. I tillegg har Statsforvalterens saksbehandler uttalt muntlig at saksbehandlingstiden hos Nasjonalt Klageorgan for helsetjenesten også vil være flere måneder. ■

Spørsmål til Helse- og omsorgsminister Ingvild Kjerkol (Ap)

Hvordan ser fremtiden ut for nordmenn med glaukom? Vil det finnes nok øyeleger? Hvem skal miste førerkortet og hvem skal betale for forskjellige aktiviteter? NGF stilte

noen spørsmål til Helse- og omsorgsminister Ingvild Kjerkol og til stortingsrepresentant Morten Wold (FrP), medlem av Helse- og omsorgskomiteen.

1. NASJONAL ØYEHELSEPLAN

Helsedirektoratet fikk i 2018 i oppdrag av Helse- og omsorgsdepartementet å se spesielt på utfordringene innen sansetap. I første del av arbeidet konsentrerte direktoratet seg om hørseltap. I september 2020 kom rapporten «Utredning av tilbud til hørselhemmede». Synsproblematikken har dessverre ennå ikke blitt vurdert. (Se også HOD referanse: 17/3829131 og 19/2345-2)

Norsk Glaukomforening har under flere år bedt Stortingsrepresentanter fra forskjellige partier om å om å ta et initiativ til en Nasjonal Øyehelseplan, i kjølvannet av planer for blant annet kreft, psykiatri, rus og hørsel.

Vi mener at det er svært viktig å se langsiktig på blant annet;

- tilgangen til oftalmologisk helsepersonell (både øyeleger og øyesykepleiere) inkl. profesjonsglidning
- nye behandlinger
- aktuell forskning
- pasientøkonomi

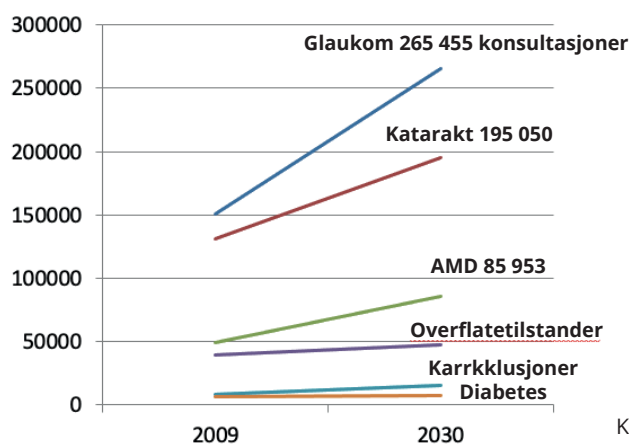
Ny forskning viser at omkring 75 000 nordmenn har glaukom. I den kjente KONUS-rapporten fra Norsk Oftalmologisk Forening regnet man med at antallet glaukomkonsultasjoner vil øke til over 265 000 i 2030, dvs. langt flere enn antallet kataraktkonsultasjoner. (Se graf)

SPØRSMÅL:

1a Hvorfor ble arbeidet med synsproblematikk utsatt av HOD/Helsedirektoratet, og når vil det bli satt på agendaen igjen?

1b Hvordan stiller Helse- og omsorgsministeren seg til å initiere en Nasjonal Øyehelseplan?

Fremtidig etterspørsel innen norsk oftalmologi (Konus rapporten)

Kilde: Norsk Oftalmologisk Forening

2. FØRERKORT

Flere personer med grønn stær mister førerkortet på grunn av at de ikke lenger oppfyller synsfeltkravene, basert på resultatet av Esterman-testen.

Flere øyeleger ved Oslo Universitetssykehus har poengtert at «Esterman-programmet ikke bør brukes for å avgjøre om synsfeltkravene til førerkort er oppfylt.» *

I Sverige er det nedsatt et utvalg som skal vurdere akkurat hvilke synsfelttester som er mest relevante, og om kjøresimulatorer også bør brukes ved vurderinger.

SPØRSMÅL:

Hvordan stiller seg Helse- og omsorgsministeren til at...

2a ...Norge bør ha synsfelttester for førerkort som det oftalmologiske fagmiljøet også er enig i?

2b ... de personer som mister førerkortet på grunn av grønn stær, men som har en stabil behandlet sykdom over mange år, skal få mulighet til en praktisk kjørevurdering (eller en kjøretest i bilsimulator), på lik linje med for eksempel epileptikere?

* Synstest må tilpasses førerkortkravene, Thora Elisabet Jonsdottir, Eva Meling Ødegaard, Øystein Kalsnes Jørstad, Tidsskriftet Den Norske Legeforening, 12. nov 2020. Vedlegg 2

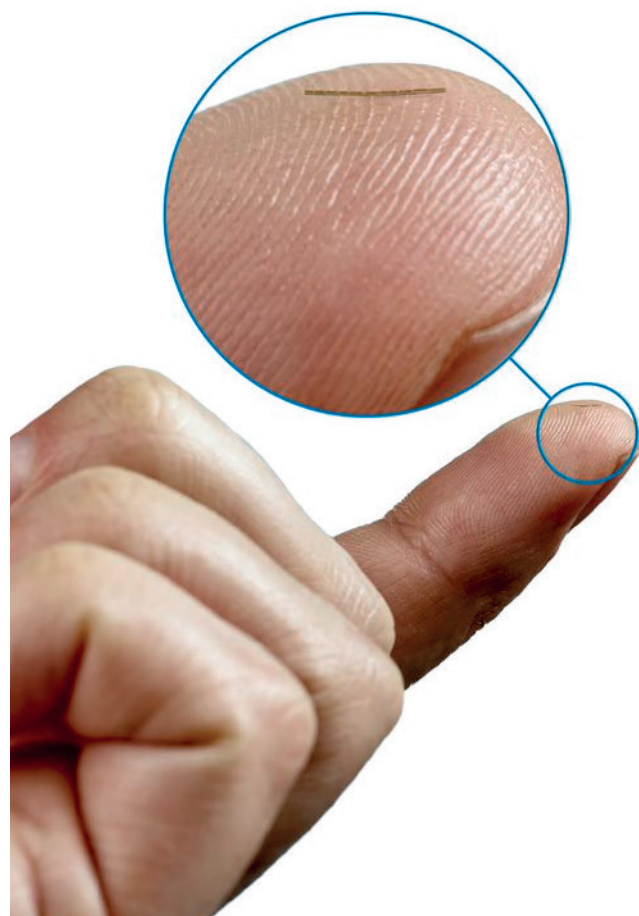
3. MÅLING AV ØYETRYKK

For personer med diagnosen grønn stær (glaukom) er det svært viktig blant annet å måle trykket i øyet regelmessig, for å unngå økt øyeskade/blindhet. Måling gjøres vanligvis hos øyelege eller optiker.

I den senere tiden har det også blitt mulig å måle trykket hjemme selv med hjelp av et enkelt hjelpemiddel, også kalt tonometer. Dette kan være et kompliment for dem som for eksempel bor langt fra øyespesialister.

SPØRSMÅL:

3 Vil Helse- og omsorgsministeren arbeide for at hjemme-tonometer skal inngå i frikortsystemet på lik linje med andre behandlingshjelpemidler, f.eks. blodsuktermåler for diabetikere? Hvis nei, hvorfor ikke?

4. MIGS

MIGS står for Minimal Invasive Glaucoma Surgery. Det er en nyere og mer skånsom metode for å minske trykket i øyet. Enkelt fortalt handler MIGS om at man operer inn et meget lite dren/rør i øyet.

En metodevurdering fra Folkehelseinstituttet konkluderer med at «MIGS egner seg for poliklinisk kirurgi.»

Behandling med MIGS tilbys i dag på flere offentlige sykehus og hos noen private øyeleger/avtalespesialister. På sykehuset betaler pasienten normal egenandel, men utenfor sykehuset blir prisen omkring NOK 25 000 hvis ikke regionale myndigheter har vedtatt refusjon.

SPØRSMÅL:

4 Hva mener Helse- og omsorgsministeren om prisforskjellen mellom offentlig og privat MIGS-behandling?

Svar fra

Helse- og omsorgsminister Kjerkol

«Som Norsk Glaukomforening peker på, vil synstap ramme flere mennesker når befolkningen blir eldre. Jeg mener det er svært viktig at vi sikrer tilgang til kvalifisert behandling av synssvekkelse i den offentlige helsetjenesten i hele landet. Derfor er jeg takknemlig for engasjementet til foreningen.

Regjeringen vil sikre gode rammer til helse-tjenesten og vurdere hvordan ulike yrkesgrupper bør benyttes til de aktuelle oppgavene. Jobbglidning, som glaukomforeningen tar opp, kan være et aktuelt tiltak for å sikre at kompetansen blir utnyttet best mulig.

En økende andel eldre og færre personer i yrkesaktiv alder vil begrense tilgangen på arbeidskraft fremover. Dette vil innebære en stor utfordring for helse- og omsorgssektoren, og vi må finne måter å benytte kompetansen best mulig. Fagfolkene må i størst mulig grad drive med pasientbehandling, og vi må redusere andre oppgaver som innebærer administrasjon og hindrer effektive arbeidsprosesser.

Innen synshelse må øyeleger, fastleger, sykepleiere, øyesykepleiere, optikere og ortoptister bidra. Vi må satse sterkere på innovasjon. Gjennom digitalisering, teknologi og nye arbeidsformer kan vi påvirke det framtidige personellbehovet og sikre god utnyttelse av ressursene.

De viktige spørsmålene foreningen tar opp omkring kapasitet og kompetanse innen behandling av øyesykdommer, vil også gjelde innen andre medisinske fagområder og i omsorgstjenestene. Vi står foran en stor oppgave i å utdanne, rekruttere og beholde nok kvalifisert fagfolk i helse- og omsorgstjenesten.

Regjeringen har derfor oppnevnt en helsepersonellkommissjon som innen mars 2023 skal gi en helhetlig vurdering av behovene for personell og kompetanse fram mot 2040.

Regjeringen arbeider også med en nasjonal helse- og samhandlingsplan. Meldingen skal dekke både den kommunale helse- og omsorgstjenesten og spesialisthelsetjenesten.

Samhandling mellom tjenestene er nødvendig for å skape gode pasientforløp og likeverdige tjenester i hele landet for pasienter med glaukom og andre grupper som har kronisk sykdom.

Et godt tilbud til synshemmede er avhengig av godt samarbeid mellom blant andre fastleger, øyeleger og rehabiliteringsinstitusjoner som kan gi et rehabiliteringstilbud til personer med alvorlig øyesykdom.

I 2030 vil det være flere eldre enn barn i Norge. For å møte denne økningen må samfunnet legge til rette for at eldre som ønsker det, kan bo lenger i eget hjem. Jeg vil også nevne at vi har startet arbeidet med en ny reform som skal gjøre det trygt for eldre å bo lenger hjemme. ►

Svar fra Helsedirektoratet

OM SYNSFELTTESTER VED FØRERKORTVURDERING:

«Synsfelt undersøkes av lege/optiker ved Donders metode når begge øyne er i bruk. Der anamnese, undersøkelse av synsfeltet, andre kliniske undersøkelser eller annen informasjon gir mistanke om synsfeltutfall, skal søker undersøkes av optiker (med egnet utstyr) eller øyelege. Optiker eller øyelege skal da ved hjelp av sykehistorien og/eller klinisk undersøkelse bestemme om det er nødvendig med automatisk perimetri for å avgjøre om helsekravene til synsfelt er oppfylt. I så tilfelle skal Esterman-programmet benyttes.»

OM MÅLING AV ØYETRYKK MED HJEMMETONOMETER:

«Den største risikofaktoren for glaukom er økt trykk i øyet (intraokulært trykk, IOP). IOP måles vanligvis ved å bruke Goldman applanasjonstonometri (GAT). Dette innebærer å dryppe inn bedøvende øyedråper og bruke en sonde for å kontakte hornhinnen og få en trykkmåling. Det norske fagmiljøet har begynt å ta i bruk hjemmetonometer. Dette brukes for pasienter som ellers hadde blitt innlagt på sykehus for kontinuerlig 24-timers øyetrykkmåling, og er et nyttig supplement til utstyret som øyelegene har tilgjengelig.»

Regjeringen vil gjøre sine prioriteringer på bakgrunn av disse og andre utredninger. Stortinget vil deretter beslutte hvilke tiltak som skal iverksettes. Etter Stortingets behandling vil eventuelle vedtak i saken bli fulgt opp i departementet.

Norsk glaukomforening og andre pasientforeninger har mulighet til å komme med innspill til helse- og samhandlingsplanen.

BAKGRUNNSINFORMASJON

«Noen av Glaukomforeningens spørsmål er av en medisinskfaglig karakter som ikke Helse- og omsorgsdepartementet kan vurdere.

Helsedirektoratet er departementets rådgiver i faglige spørsmål.

Spørsmål om synsfelttester ved førerkortvurdering, måling av øyetrykk med hjemme-tonometer og vurdering av MIGS opp mot annen type glaukombehandling bør derfor stilles til Helsedirektoratet for deres faglige vurdering.»

STATSRÅDEN SVARER: - En nasjonal øyehelseplan vil måtte bli vurdert sammen med andre planer og utredninger innen ulike fagområder, kommenterer Helse- og omsorgsminister Ingvild Kjerkol. (Foto: Stortinget)

En nasjonal øyehelseplan vil måtte bli vurdert sammen med andre planer og utredninger innen ulike fagområder.

I påvente av Stortingets prioriteringer vil andre faglige spørsmål om øyehelse vil bli behandlet i Helsedirektoratet, regionale helseforetak og i sykehusene.» ■

OM VURDERING AV MIGS OPP MOT ANNEN TYPE GLAUKOMBEHANDLING

«Folkehelseinstituttet publiserte nylig (april 2021) en kunnskapsoppsummering av MIGS. Oppsummeringen konkluderer blant annet med:

- "Det er usikkert hvorvidt det er noen forskjell i effekt mellom MIGS og kontrollgruppene for andre sammenligninger"
- "Det ser ikke ut til å være noen betydelig forskjell mellom MIGS og kontrollgruppene i risiko for uønskede hendelser/skader"

- "... Vår helseøkonomiske vurdering viser at MIGS kan være kostnadseffektive, avhengig av sammenlikning og sykdomsutvikling...."

For fullstendig metodevurdering vises det til lenken under:

www.fhi.no/publ/2021/minimal-invasiv-glaukomkirurgi-migs-for-individer-med-glaukom/

Helsedirektoratet har ingen ytterligere kommentarer til MIGS vurdert opp mot annen type glaukombehandling enn det som fremkommer i kunnskapsoppsummeringen.»

Svar fra Morten Wold (FrP)

ØYEHELSEPLAN

«Fremskrittspartiet har ikke tatt stilling til en eventuell øyehelseplan, men jeg mener øyehelse bør settes på agendaen og løftes i helsedebatten. Mange sliter med øyehelsen, og god politikk på området vil løfte den generelle folkehelsen.»

FØRERKORT

«Når det kommer til krav for å ta og ha førerkort, mener jeg det er viktig at vi lytter til de faglige vurderingene som tas. Det er innskrenkende å nekte mennesker å ta førerkort, samtidig som vi må sikre trygghet på veiene. Det er en hårfin balansegang jeg har tillit til at fagmyndighetene kommer til gode løsninger på.»

-Jeg mener øyehelse bør settes på agendaen og løftes i helsedebatten, sier Stortingsrepresentant Morten Wold (FrP).
(Foto: Stortinget)

TONOMETER

«Jeg ser ikke noe problem med at man tilbyr tonometer til enkelte. Samtidig er det spørsmål rundt både nytte og kostnad som må vurderes før man skulle innført tilbudet.»

MIGS

«MIGS-behandling bør tilbys med egenandelsordningen gjennom det private, på samme måte som i det offentlige.»

FØRERKORT TIL BESVÆR - Når det kommer til krav for å ta og ha førerkort, mener jeg det er viktig at vi lytter til de faglige vurderingene som tas, sier Morten Wold. (Foto: Colourbox.com)

Ny synsfeltstest: Trafikksimulator neste trinn

EDT (European Driving Test) er en helt ny test av synsfeltet (se faktaboks), som vi presenterte i medlemsbladet 1/2021. Neste trinn for forskerene er å kartlegge sammenhengen mellom EDT-testen og en persons faktiske kjøreevne.

For å gjøre dette har Oslo universitetssykehus (OUS) inngått et forskningssamarbeid med det norske teknologifirmaet Way i Trondheim. Selskapet utvikler avanserte trafikksimulatorene. Prosjektet, som støttes økonomisk av Norges Blindeforbund, var en av vinnerne i sykehusets innovasjonskonkurranse 2022.

Forskerne håper videre på penger fra Helse Sør-Øst til å gjennomføre en stor klinisk studie som et doktorgradprosjekt.

Foreløpig bruker Way simulatorene kun til kjøreopplæring i Trondheim og Lillestrøm, men målet er at OUS i løpet av 2023 også tar i bruk simulatorene som et avansert forskningsverktøy. Testing av pasienters kjøreevne i simulator er både trygt og rettferdig, fordi testen er lik for alle. I tillegg kan man legge inn spesielle trafikk-situasjoner som utfordrer synet.

I SIMULATOR: Inger Aanesland, Norges Blindeforbund, i én av de to trafikksimulatorene hos trafikkskolen Way, Lillestrøm. (Foto: C. Deijenberg)

EUROPEAN DRIVING TEST

EDT (European Driving Test) er en ny perimetri-test for vurdering av om synsfeltet er godt nok til å kjøre bil. Testen er utviklet av forskere ved Øyeavdelingen, Oslo Universitetssykehus (OUS), sammen med University of Liverpool og firmaet Haag-Streit.

EDT er den første og eneste perimetri-testen som følger de felles europeiske (EU/EØS) kravene til gruppe 1-fører kort (bil og motorsykkel). Øyeleger med perimetri-maskinen Octopus fra Haag-Streit kan nå ta i bruk testen, men den er fortsatt ikke offisielt godkjent av Helsedirektoratet i forhold til fører kort.

TESTER UT: Øyelege Øystein Kalsnes Jørstad er en av forskerne bak EDT – den nye synsfeltstesten. Her på besøk hos samarbeidspartner Way i Lillestrøm. (Foto: C. Deijenberg)

Kan tårene avsløre glaukom?

I fremtiden kan kanskje glaukom bli oppdaget gjennom en analyse av tårevæsken. Metoden ville da kunne erstatte måling av øyetrykket ved diagnostisering

Bak denne idéen står et forskningsteam ved Augusta Universitetet, Georgia, USA.

Forskningsprosjektet går ut på å undersøke om det er en sammenheng mellom proteinene i øyets væsker (kammervann og tårevæske) og glaukomsgraden.

Målet er å finne en bedre måte å diagnostisere glaukom, overvåke fremgangen og kanskje finne nye behandlingsmål. Hvis dette lykkes, kan tårevæsken en dag være det som trengs for å utføre diagnosen.

200 GLAUKOMPASIENTER

I den første fasen sammenligner forskerne kammervannet til 200 glaukompasienter og 400 grå stær-pasienter (kontrollgruppe). Deretter sammenligner man proteinprofilen i kammervannet med kliniske data, for eksempel bilder av synsnerven, og demografiske data som alder og etnisk opphav. Målet er å deretter å gi beskrivelse alle proteiner i cellene; deres struktur og funksjon.

Lane Ulrich, Ashok Sharma and Kathryn Bollinger.
(Foto: Augusta University)

Målet med forskningsprosjektet er å finne en bedre måte å diagnostisere glaukom; kanskje med hjelp av tårevæske. (Foto: colourbox.com)

I neste fase sammenlignes proteinene i kammervannet med proteinene i tårevæsken. Håpet er at en test av tårevæsken skal kunne avsløre om en person har glaukom eller ikke.

KUNNE VÆRT FORHINDRET

- Vi ser hele tiden pasienter som har synstap på grunn av glaukom, noe som kunne ha vært forhindret hvis de hadde blitt diagnostisert tidligere, sier Dr. Kathryn Bollinger, øyelege, glaukomspecialist og medforsker i studien.
- Ideen her er å finne et tegn som tidlig indikerer at en bestemt person enten er, eller ikke er, disponert for å utvikle glaukom.

Mens glaukom er en risiko for alle, spesielt når vi blir eldre, er det en høyere risiko for fargede over 40 år og for personer med glaukom i familien. Andre risikoer inkluderer hypertensjon (høyt blodtrykk), diabetes, tobakksbruk, sterk nærsyntet og langvarig bruk av kortikosteroider.

Et vindu inn i hele kroppen?

- Dette er bare begynnelsen! sier forsker Fei Liu ved Wenzhou Medical University i Kina. Også her pågår forskning på tårer. Så langt har forskerne oppdaget både forskjellige diagnoser for tørre øyne og til og med tegn til diabetes.
- Det er mulig at tårene kan åpne et vindu inn i hele kroppen, sier han, og en dag kan mennesker kanskje ta en rask test av tårene hjemme. (Kilde: Science News, 2022)

ÅLESUND

- Nyttig og interessant møte

Medlemmer og andre interesserte kom sammen på folkemøte den 13. september i Ålesund. NGF-medlem Jon Bovim, Brattvåg, oppsummer kvelden.

«Etter invitasjon fra Norsk Glaukomforening deltok jeg på folkemøtet i Ålesund 13. september.

Første del var et medlemsmøte der vi kunne utveksle våre personlige erfaringer med glaukom. Det var svært nyttig å lytte til ulike livshistorier og hvordan man takler de daglige utfordringer med redusert syn.

Andre del var et åpent folkemøte. Vi fikk god orientering om Glaukomforeningens organisasjon og arbeid.

- Det ble nevnt at vi kunne samles i en lokal gruppe for å samtale om våre erfaringer og utfordringer med glaukom.
- Glaukomforeningen arbeider for at det skal opprettes en nasjonal handlingsplan for behandling av øyesykdommer.
- Hjelpemiddelsentralen kan levere ulike tekniske hjelpemidler.

Øyelege Frode Gaustad holdt et interessant foredrag om glaukom:

- Ulike typer glaukom. Sykdomsforløp og behandling.
- Tidlig diagnose er avgjørende. Man oppdager det ikke selv før det er kommet for langt, derfor er det viktig med regelmessig kontroll hos øyelege.
- Arv i nære relasjoner er en viktig faktor.
- Høyt trykk i øyet er en viktig årsak til glau-

- Det har stor betydning å møte andre med samme sykdom og utveksle erfaringer, konstaterer NGF-medlem Jon Bovim. (Foto: Privat)

Øyelege Frode Gaustad (Foto: Privat)

kom. All behandling søker å senke trykket. Primært brukes øyedråper, men også behandling med laser eller operative inngrep.

- I forskningen er det diskutert om svak blodtilførsel kan ha betydning for glaukom.
- Ved stort utfall av synsfelt kan man miste førerkortet. Det er utviklet en ny type test av synsfelt som er mer relevant for bilkjøring enn den metoden som brukes i dag.

Etter foredraget var det spørsmål og innlegg fra salen. Det var mange spørsmål om bruk av øyedråper:

- Ulike typer øyedråper.
- Allergiske reaksjoner. Dråper med og uten konserveringsmiddel.
- Teknikk for drypping. Tidspunkter og rutiner.

Det var et meget nyttig og interessant møte. Det har stor betydning å møte andre med samme sykdom og utveksle erfaringer. Man kan få informasjon både om behandling og om bruk av ulike hjelpemidler. Takk for et fint arrangement.»

Det var mange gode spørsmål fra salen. (Foto: Iver Bostad)

NOEN GLIMT FRA ET VELLYKKET MØTE I OSLO

En snikende øyesykdom...

Drøyt 100 forventningsfulle personer trosset det fine sensommerværet og møtte opp til folkemøte i Litteraturhuset i Oslo 25. august for å lære mer om glaukom.

Kveldens hovedpunkt var foredraget til øyelege Anne Marie Hagem, Oslo universitetssykehus, Ullevål. Hun begynte med å fortelle om øyet, som er det mest komplekse organet i kroppen etter hjernen.

Et øye...

- ... fokuserer 50 ganger per sekund
- ... kan oppdage en stearinlysflamme på 11 km avstand
- ... kan skille mellom 10 millioner forskjellige farger

GIR LITE SYMPTOMER

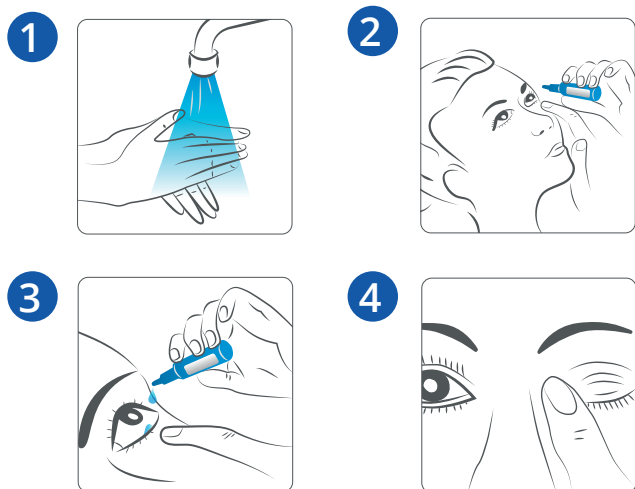
- Når det gjelder glaukom så er det en snikende øyesykdom som ofte gir få eller ingen symptomer, fortsatte Hagem. Øyetrykket gir vanligvis ikke symptomer før det er betydelig forhøyet, og synsfeltutfallene som følge av sykdommen kommer svært gradvis og er ofte forskjellig på øynene, slik at øynene kompenserer for hverandre.

PRIMÆRT OG SEKUNDÆRT

De finnes mange forskjellige årsaker til glaukom. Ved primært glaukom mener man sykdommen i seg selv, uten noen underliggende sykdom. Sekundær glaukom kommer som en følge av en annen kjent tilstand i øyet, for eksempel betennelse (i.e. regnbuehinne betennelse), blodpropp, diabetes, skader eller tidligere operasjoner.

VIKTIG MED JEVLIG KONTROLL

Temaer som korrekt dryppeteknikk (se illustrasjon) og forskjellige behandlinger ble nøye forklart, og Hagem avsluttet foredraget med å poengtere hvor viktig det er med en fast øyelege som utfører jevnlig kontroll av øyetrykket, synsfeltet og synsnerven.

MANGE SPØRSMÅL

Etter hyggelig pause med kaffe, smågodt og mange uformelle samtaler mellom de besøkende, ble det tid for spørsmål, blant andre:

• Hvor farlig er en blødning ved operasjon?

Svar: I glaukomkirurgi lager man en kanal eller legger inn ulike dren i øyet for å få trykket lavere i øyet. Blødning er sjelden farlig, men det kan gjøre at kanalen eller drenet som legges lettere går tett og kan gro igjen.

• Hvordan påvirker grønn og grå stær hverandre?

Svar: Generelt kan man si at disse to sykdommene i utgangspunktet ikke påvirker hverandre. Grønn stær (glaukom) rammer synsnerven og øyetrykket er en viktig risikofaktor for å utvikle sykdommen og det er bare øyetrykket man kan behandle ved grønn stær. Grå stær vil si foretninger i linsen i øyet. Noen øyne kan få høyt trykk etter grå stær operasjon.

• Hva betyr blodtrykket for synsnerven?

Svar: Det viktigste med blodtrykket og synsnerven er at blodtrykket, spesielt om natten, ikke blir for lavt, da dette kan påvirke blodgjennomstrømmingen i synsnerven.

- PASIENTEN MÅ BLI HØRT!

I tillegg til Hagem, som sitter i NGFs styre som fagperson, var også tidligere øyesykepleier Anne-Kristine Gudmestad til stede og svarte på flere spørsmål. Gudmestad har lang erfaring og er spesielt opptatt av at pasienter blir hørt, og av pasienters rettigheter. Hun deltar på så vel det årlige kurset «ABC om glaukom», som på folkemøter og kurs for foreningens likepersoner.

Tusen takk til alle som bidro til en lærerik aften!

DRYPPETEKNIKK:

1. Vaske hendene.
2. Trekk nedre øyelokk nedover og se oppover.
3. Drypp øyedråpen. Hvis du misser, gjør et nytt forsøk.
4. Hold pekefingeren i øyekroken 1 min.

(Se også dryppefilm på:

www.youtube.com/watch?v=8MVyH1yxBn0&t=

PÅ MESSE: Christine Backe Staib og Kathrine Ayling fra Interoptik sammen med Charlotte Deijenberg. (Foto: Privat)

På messe hos Interoptik

Norsk Glaukomforening deltok for første gang på en av de årlige interne messene til optikerkjeden Interoptik.

Optikere fra hele landet kom til messen på Gardermoen for å velge ut hvilke briller og andre produkter som skal selges i butikkene i den kommende sesongen.

NGF stilte med en enkel stand og brosjyrer og fikk mange gode tilbakemeldinger. De fleste optikerne kjente til vår forening, ettersom det tidligere er sendt ut brosjyrer og blader til samtlige omkring 70 Interoptik butikker.

- En av foreningens oppgaver er å spre informasjon om glaukom, både til publikum og til fagfolk, sier Charlotte Deijenberg, styreleder. Derfor er vi glade for at vi denne gang kunne nå så mange optikere med informasjon om glaukom på bare noen få dager. Det var et bra komplement til vår deltakelse på blant annet konferanser for øyeleger og for øyesykepleiere.

Flere nyheter på nordisk øyelegekongress

Norsk Glaukomforening var representert med både styremedlem Mette Christensen og stand på Nordisk øyelegekongress (NOK 2022) på Island 9.-11. juni.

Over 1000 personer, først og fremst nordiske øyeleger, besøkte kongressen.

På kongressen kom det blant annet frem at:

- Nye former for øyedråper kommer på markedet neste år.
- Det forskes på bruk av vitamin B3 som kan styrke nerveceller.
- Det diskuteres om laser bør brukes mer ved nyoppdagelser av glaukom.

- Mange øyeleger var takknemlig for å møte oss der og få tilbakemeldinger på glaukom fra et pasientperspektiv, forteller Mette.

Foreningen fikk vist seg frem og blant annet fortalt om at vi er på Facebook, har en hjemmeside (www.glaukomforeningen.no) og utgir et eget blad - noe flere ikke var klar over.

PÅ KONGRESS: På bilde er Mette sammen med øyelege Jon Klokk Slettedal, tidl. styremedlem i NGF. (Foto: Privat)

Stavanger Helsesykepleierne lærte mer om glaukom

Omkring 600 helsesykepleiere (tidligere helsesøstre) og 40 utstillere møttes til kongress i Stavanger i midten av september. Cathrine Andersen-Nordli, mor til en jente med glaukom, stilte opp for vår forening med både stand, brosjyrer og mange års erfaring.

- Kongressen var en fin opplevelse, og jeg er veldig glad for at jeg fikk muligheten, forteller Cathrine, som også er vararepresentant til styret i Norsk Glaukomforening.

- Det var fint å få øke bevisstheten rundt sykdommen og foreningen, og veldig fint å se alle som ville lære mer, og være mer forberedt dersom de i fremtiden møter et barn eller ungdom med glaukom.

(Foto: Privat)

(Foto: Lilly Martinsen)

Tromsø På Jekta storsenter

En tirsdag ettermiddag i juli fikk Jekta Storsenter, Tromsø, flott besøk av Norsk Glaukomforening.

Styremedlem/likeperson Lilly Martinsen, Kårvik, sammen med likeperson Inger Walmann (bilde), satte opp foreningens oransje stand midt i kjøpesenteret. Der var det var utdeling av gratis informasjonsmateriell og muligheter for en glaukomprat.

- Det gikk veldig bra, det kom mange besøkende i alle aldre og stilte spørsmål, forteller Lilly. Flere yngre stoppet opp og lurte på hva glaukom er. Vi møtte også medlemmer fra både Alta og Vadsø som var på besøk i byen. Dette skal vi gjøre mer av!

«Felt av synet»

I den nye utgaven av magasinet Motor fra NAF (nr 3) fokuserer man på syn og førerkort. Artikkelen med headingen «Felt av synet» er på ni sider og gir en svært god innsikt i temaet.

Det er intervjuer av folk som har mistet lappen, øyelege Øystein Kalsnes Jørstad, Oslo Universitetssykehus, og spesialister på blant annet synsfelttolkning, billedanalyse og filosofi. Norsk Glaukomforening er også en av kildene til teksten.

Magasinet Motor sendes til alle medlemmer i NAF. Nettstedet www.motor.no har 1,2 millioner lesere hver måned.

SØKER:

Styremedlemmer og styreleder

Norsk Glaukomforening (NGF) søker ny styreleder samt nye medlemmer til styret fra og med kommende årsmøte 28. mars 2023.

Dagens styreleder Charlotte Deijenberg har etter flere år i ledelsen av foreningen sagt hun ikke ønsker gjenvalg som styreleder. Foreningen søker nå både hennes erstatter og flere kandidater til styret.

FRIVILLIG INNSATS

Det er selvsagt også andre måter å engasjere seg i foreningens arbeid – og det krever ikke noen behandling på årsmøtet. Dere som på et eller annet vis har lyst til å gjøre en innsats for foreningen – ta gjerne kontakt med styret! Vi er interessert i å få bistand med å spre informasjon om grønn stær (glaukom), med å jobbe politisk med eksempelvis førerkort eller øyehelse, og mye mer. Det er bare bra om vi har flere å spre oppgaver på og vise at vi er flere som bryr oss.

ORGANISERING

I og med at Charlotte i dag i tillegg til å være styreleder også gjør mye arbeid med administrasjon og kommunikasjon for foreningen, ser styret, i dialog med valgkomiteen, på hvilke muligheter det er for å organisere arbeidet i foreningen framover. Er det mulig å kjøpe administrative tjenester, kan man ansette noen i deltidsstilling eller bør oppgaver fordeles blant styremedlemmer og andre frivillige? Vi ser her på hva andre foreninger gjør, og vil

innhente erfaringer vi kan bruke i vurderingen. Et annet alternativ kan være å inngå et mer formelt samarbeid med andre tilsvarende foreninger. Norsk Glaukomforening er ikke en stor forening og har en begrenset økonomi som setter klare grenser for hvilke løsninger som vil kunne være aktuelle. Beslutningen vil til syvende og sist være opp til årsmøtet basert på styrets framlegg.

Dersom du som medlem har innspill til hvordan arbeidet i foreningen bør organiseres, er du velkommen til å kontakte:
Nestleder ASLE HAUKAAS på:
asle.haukaas@gmail.com eller via
post@glaukomforeningen.no.

VALGKOMITE:

TORALF KALAND, toralf.kaland@gmail.com

TRENGER FLERE: Asle Haukaas, nestleder i Norsk Glaukomforening (Foto: Eivind Røhne)

PÅ KURS: På bilde fra venstre: Julie Langemyr, Arendal, Asle Haukaas, Oslo/Bergen, Astrid Thorstad, Oslo, Torill Fiva, Oslo, Margit Ryum, Trondheim, Lilly Martinsen, Tromsø. (Foto: C. Deijenberg)

Likepersoner på kurs

I år inviteres alle foreningens 28 godkjente likepersoner på oppfølgingskurs, som arrangeres både fysisk og digitalt. Foreleser er tidligere øyesykepleier Anne-Kristine Gudmestad, Trondheim, (t.h.). Hennes håp og ønske er at alle pasienter opplever seg «sett» og at pasienter får informasjon slik at vedkommende forstår den og får innsikt i sin sykdom.

Kurset ga også god tid til å utveksle erfaringer og diskutere likepersoners oppgaver.

Når sjekket du synet sist?

Ditt syn og din øyehelse er det viktigste for oss. Derfor bruker vi mest tid på synsundersøkelsen og benytter aktivt det mest avanserte utstyret. En utvidet synsundersøkelse med **optomap** og **OCT** gir oss de aller beste forutsetninger for å undersøke din øyehelse. **Optomap** tar overflatebilder av nesten hele netthinnen, mens **OCT** gir dybdebilder. Flere år før det synes på overflaten, kan endringer i lagene i netthinnen ses i dybdebildet. Ved å analysere de to bildene sammen, har vi de beste forutsetningene for å avdekke tegn på øyesykdommer på et enda tidligere stadium. Slik kan vi ta vare på synet ditt gjennom hele livet.

Ta markedets
mest avanserte
synsundersøkelse
med **OCT**
og **optomap**

Bestill en utvidet
synsundersøkelse
i dag!

interoptik

DET FINNES OPTIKERE. OG DET FINNES INTEROPTIKERE.

Finn din nærmeste Interoptik-butikk på [Interoptik.no](https://www.interoptik.no)

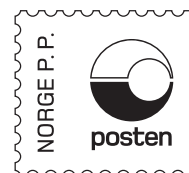
Interoptik best av fire optikerkjeder i Norsk Kundebaroneter 2022. Et forskningsprosjekt ved Handelshøyskolen BI. www.kundebaroneter.com

Interoptik
har Norges
mest fornøyde
optiker kunder

<<Fornavn>> <<Etternavn>>
<<Gate 1>>
<<Gate 2>>
<<Postnr>> <<Poststed>>
<<Distrikt>> <<Land>>

Returadresse:
Norsk Glaukomforening
Faret 4
1344 Haslum

Spørsmål & svar om glaukom

Spørsmål om glaukom?

Send dem til
post@glaukomforeningen.no
så havner de kanskje på trykk
i neste medlemsblad.

Alle svarene i denne spalten er kvalitetssikret av øyelege Anne Marie Hagem.

Kan glaukom gi synshallusinasjoner, slik at man for eksempel ikke kjenner seg igjen i sitt eget hjem, eller opplever at noen personer ser rare ut?

Slike hallusinasjoner (ser ting som ikke eksisterer på ordentlig) forekommer ganske ofte hos glaukompasienter. Det kalles Charles Bonnets syndrom og en tilstand med komplekse synshallusinasjoner hos synshemmede.

Hallusinasjonene kan være stillestående eller i bevegelse, kan ha forskjellige farger og vare fra sekunder til timer. Det er store individuelle forskjeller. Sannsynligvis er problemet underreportert hos legene, ettersom pasienter ikke alltid forteller om sine symptomer av frykt for å oppfattes som psykisk syke eller demente.

Innen diagnosen blir stilt er det viktig å utelukke andre årsaker til synshallusinasjoner.

Kilder: Ögontrycket 2/22, medisin.no Foto: Colourbox

Det finnes ingen behandling for å kurere Charles Bonnet syndrom, men det finnes teknikker som kan gjøre det lettere å leve med sykdommen. Dette kan inkludere:

- Fortelle om hallusinasjonene til andre
- Prøve å forandre på lyssettingen i rommet
- Bruke øynene aktivt
- Slappe av og unngå stress

Kan man ta Viagra om man har glaukom og kan det påvirke trykket i øyet?

Viagra (Sildenafil) er en medisin som brukes for å behandle impotens. Legemidlet medfører et mindre og tilfeldig lavere blodtrykk. Snakk med legen før bruk av Viagra. Det er ikke registrert at Viagra kan påvirke trykket i øyet.

Foto: Colourbox

Er det dårligere prognose hvis man har eksfoliasjonsglaukom sammenlignet med åpenvinkelglaukom?

Ja, nyere svensk forskning viser at synsfeltet blir vesentlig raskere påvirket hvis man har eksfoliasjonsglaukom. Kontroller som ble gjennomført tre-fire år etter diagnose viste klare forskjeller.

(Kilde: Marcelo Ayala/Ögonblicket)

Eksfoliasjonsglaukom: en slags flass dannes i øyet, og flak av dette tetter igjen trabekelverket.

BLI MEDLEM?

Hovedmedlem: kr 250 per år
Familiemedlem: kr 50 per år
Støttemedlem: kr 500 per år

post@glaukomforeningen.no - Tlf: 970 08 613 - www.glaukomforeningen.no